

Párhuzamos értelmezések és modellek – integráció, szegregáció, asszimiláció – a kisebbségkutatásban

MTA Társadalomkutató Központ, Jakobinus terem (1014 Budapest, Országház utca 30.)
2010. május 27.

Az előadások rövid kivonatai

INTEGRÁCIÓ

Pataki Ferenc - Etnikai-kulturális integráció – társadalmi integráció

1. A társadalmi integráció fogalma bizonytalan és sokértelmű a szociológiai hagyományban, Durkheim és utódai. Lockwood hasznos – bár viszonylagos - különbségtétele a rendszer-integráció és a szociális – vagyis társas – integráció között. Témánk mindkét összefüggést érinti.

2. Az integráció a társadalmi nagyszisztemek és tartós – egyebek között etnikai-kisebbségi – társadalmi csoportok funkcionális összehangoltságának, valamint tagjaik – az egyének – érintkezési és együttműködési hajlandóságának mértékét jelöli. Az integráltság állapotának nincs biztonságos mércéje és rögzített mérési dimenziója; ez az állapot a jól integráltság és az anómikus dezintegráltság végletei között mozoghat.

3. Az integráció, asszimiláció és szegregáció jelenségtartománya és kölcsönviszonya két ok miatt is bonyolult és ellentmondásos. Mindegyikhez meghatározott érték-képzetek tapadnak. Emellett mindegyik előállításában szándékolt célok érvényesülhetnek, amelyek törvényhozási aktusok alakját öltik, mint az antiszegregációs jogalkotás, nyelvtörvény vagy zsidótörvény. Ezek sajátos módon fonódnak össze spontán fejleményekkel – nagyvárosi gettósodási és slumosodási folyamatokkal, az előkelő negyedek vagy egyes bevándorlói csoportok önszegregációjával. Az integráltság rendszerint kívánatos célállapotnak tűnik fel, míg a szegregáció általában elítélő hangsúlyt kap. De az európai muzulmán enklávékban vagy a hazai kínai csoportok körében merőben más a kép. Az asszimiláció az erőszakolt nemzetállamiság nézőpontjából kívánatos, mások számára fenyegető kilátásokat tartogat, mint a nemzeti kisebbség felszívódása, a Burgenland-effektus; Izrael a zsidó asszimilációt a holocaust-tal társítja.

4. Az integrációs folyamatok kollektív keretei változatosak és több szintűek: család – rokonság, lokális közösség – helyi társadalom, regionális társadalom, nemzeti társadalom, Európa, globalizáció. A bennük zajló integrációs fejleményeket tömegérzelmek kísérik, amelyek létrejöttük után maguk is jelentős összetartó-kohéziós erőt képviselnek. Mindenekelőtt az együttérzés-empátia, szolidaritásérzés, bizalom és a tekintély sorolható ide. A jól integrált társulás mindig feltételezi a közérdek és a közjó, valamint az egyén feletti közösségek – s ezáltal a kollektív múlt és a közös jövő – valaminő képzetét.

5. Az etnikai-kisebbségi csoportokat megkülönböztethetik jellegzetes antropológiai jegyek. Am elkülönülésük és elkülönítésük alapja mindig a társas értelmezett kultúrájukban és közös történetükben rejlik. A gének megszabhatnak egyéni karaktereket s akár azok különös halmozódását is, de sohasem határozhatnak meg kulturális-normatív tartalmakat. A társadalmi integrációs folyamatok legfontosabb alakító tényezői ennél fogva az alábbiak: a létfenntartási esélyek egyenlő hozzáférhetősége, a normatív rend (tradíciók, szokások és rítusok, erkölcs és jogszerűség), a kulturális örökség s benne a vallások, az uralkodó eszmérendszerek, az életmód és életminőség mintázata, az érintkezési és kommunikációs

szabadság és sűrűség: az egyetemes és szabad társadalmi diskurzus lehetősége (Habermas). Az egyén autonómiája és társadalmi integráltsága kölcsönösen feltételezi egymást.

6. Önállóan vizsgálendő kérdés az integráció minősége. Napjaink viszonyai különböző esélyeket rejtenek magukban. A fogyasztói tömegtársadalom az uniformizáló egyneműsítés tendenciáit támogatja. A teokratikus államokat (lásd Irán), valamint a nemzetállami eszmekört a hegemon (sőt, esetenként monopol) helyzetű kultúra víziója vezérli. A kultúrák elvi és funkcionális egyenrangúságán nyugvó – ám teljesítményeik különbségeit elismerő – multikulturális-pluralisztikus, türelmes szemléletmód ígérhet megoldást. Ennek eljöveteleért azonban senki sem kezeskedhet.

7. A társadalmi dezintegráció – legyen bár egyetemes vagy részleges – szükségképpen konfliktuskeltő és patogén. Hatására mindig növekszenek a deviáns magatartásformák, erősödik a bűnbakképzési hajlandóság és ennek vezető alakja, a rasszizmus, tömegessé válik a verbális és a fizikai agresszió, teret nyer a gyűlöletkultusz és az érzelem vezérelte mitologikus gondolkodás. Bármily bizonytalanok legyenek is a társadalmi s benne az etnikai-nemzeti integráltság elemzésének mérőeszközei, mindenkori helyzete a társadalom éppen adott általános egészségi állapotáról ad hírt.